

EUSKALTZAINDIKO AULKIEN HISTORIAZ HURBILTZE BAT

EUSKALTZAIN SARRERA HITZALDIA

Gernika-Lumo, 1989-VII-28

Jose Antonio Arana Martija

“Eskerrak, lagun maiteak, aulki honetan eserazi nauzutelako. *Ziri* eta *sari* dudala uste dut zuen hautatze hau: *ziri*, aurrerantzean orainarte baino ere gogorrago lan egin dezadan; *sari*, lan egin ditudanen ezaugarritzat”. Berba hauek duela hirurogeitamar urte esan zituen Azkue jaunak, Euskaltzaindiak bere lehen bileran, 1919.eko Urriaren 7an, lehen Euskaltzainburu izendatu zuenean. Egia esan, nik egin ditudan lanak ez dira Azkuek egindako hainakoak, eta beldur naiz merezi ote izan dudan saria. Baina sartu didazuten *ziria* bai dela tamainakoa! Lehengo eskasia gainditzeko egin beharko ditudan neurria nik neuk ere ez dut oraingo honetan susmatzen, euskarari buruzko ikerketa eta zaingoetan hainbat egiteko bai dut eta bai dugu, euskaltzainkideok.

Baina geroakoak gero, luzamendutan ibili gabe, jakina, beti gerokotz uzteak zenbat kalte egiten duen Axularren jakinerazpenetik dakigu eta. Egunetako egun honetan atsedean bat egiteko baimena eskatzen dizuet, eskerrak emateko baizik ez bada ere. Euskaltzaindiari zor diodan eskerra, ezin bestean, gogo beroz eta ekinalean erakutsi beharko diot, berba hutsetan geratu barik. Baina badut une honetan beste batzuei ere nere eskerrona adierazteko beta eta beharra. Lehendabizi Bizkaiko Diputazioari, ospakizun hau eratzeko aukera aukeran eta betaz Jauregi eder hau utzi digulako. Ez dugu zikirri-makarra eta itoka toki hau gaurkorako aukeratu. Lumotarra naiz eta Lumon nahi nuen hitzaldi hau irakurri, elizate hau bait da euskaraz uria inguratzen duena. Bestalde hemendik berrehun metrotara jaio nintzen, nere aitita Meliton Martijak 1916an eraiki zuen etxean. Eta etxe horrek bazeukan Jauregi honekin zerikusirik: hemen bizi zen Maria Azpiroz andereari, Montefuerteko Kontesari hain zuzen, erosi zizkion aitatik 1915ean Saraspeondo eta Zazpigizon izeneko soroak, ni geroago jaio nintzen etxea eraikitzeko. Beraz, jauregi honen ondarea izandako lurralde gainean etorri nintzen mundura. Allendesalazar jaunaren alarguna zen aipatu Maria Azpiroz anderea, Angel Allende-

salazar bibliografoaren familiakoa. Ohorezkoa dut, beraz, gizon ospetsu horren etxean hitzaldi hau irakurtzea.

Eskerrak baita ere Gernika-Lumo uri-eleizateko agintariei, ekintza hau antolatzeko eta burutzeko eman didaten harrera onagatik. Harro egon gaitzke lumotar eta gernikarrok azkenengo 25 urteotan Euskaltzaindian sartzen den bizkaitar bakarra neu naizelako. Baina badugu harroago izateko zioa ere, bi bait gara euskaltzain gernikarrak, bestea erantzuna emango didan Luis Villasante Kortabitarte delarik. Euskal Herri osoan bi euskaltzain dituzten herri bakarrak Gernika-Lumo, Tolosa, Hazparne eta Baiogorri dira, baina damu gaitzez, ez genuke harrotasun larregirik agertu behar Gernika ez baita Euskal Herrian herririk euskaldunena. Garau batek ez du garautegia osotzen eta gure garautegia gainezka ikusi nahiko genuke. Dena den, erostaka ibiliaz ez dugu ezer egiten eta itsumustuka barik geldi geldika lortu behar duguna da Euskal Herriaren bihotza den Gernika euskaldunen eredia ere izatera iristea.

Ez nituzke ahaztu nahi une honetan gernikarrak jaiotzez izan ez arren, Gernikan bizi izan ziren eta gure kanposantuan lurperaturik dauden euskaltzainak: Sebero Altube Lertxundi, arrasetaarra, Gernikako Alkatea izan zena, eta neretzat une honetan aipagarri eta maitagarriena, bere aulkia, Juan Gorostiakak bete ondoren, neri gaur hartzea dagokit eta. Besteak, Karmelo Etxegarai Korta, azpeitiarra, eta bere anai Bonifazio, zumaiarra, izan ziren. Ez naiz orain hauen aipamenekin luzatuko, haue-taz idatzia bai dut lehendik zerbait. Gogora ditzagun baita ere, epe laburrez baino ez bada ere, Gernikan bizi izan ziren Erraimun Olabide eta Endrike Knörr. Lehenaren aholkuari zor dio nere emazteak Maiteder izena izatea, alaba nagusiak ere hartu duena, eta bigarrena "Seber Altube" ikastola sortu berrian maisu izan genuen gure ohoretan.

Izan ditu Gerniak beste euskalzale eta euskal idazle batzu ere. Gaur egun zazpi euskaltzain urgazle ditugu Gernika ingurukoak edo hemen bizi direnak: Jose Basterretxea "Oskillaso", Julene Berrojalbiz, Kepa Enbeita, Juan Angel Etxebarria, Bitoriano Gandiaga, Ignazio Omaetxebarria eta Joan Mari Torrealdei. Gernika eta inguru hurbila hartzen dut, jakina, izen hauek aipatzeko. Eta euskaltzainak izan ez arren, hemen izan eta ditugun idazleak ere aipatu beharko ditudalakoan nago: XVIII. mendean, Sebastian de la Gandara; XIX. mendean, Domingo Kanalaetxebarria, Angel Allendesalazar, Pedro Antonio Hormaetxe, Jose Antonio Ozollo. Ezagunak ditugu gure mendeko hauek: John Aldekozea, Balentin Aurre, Julio Bareño, Luis Basabe, Sabino Berasaluze, Angel Bidaguren, Bitor Egurrola, Jon Enbeita, Jose Ramon Etxebarria, Jose Antonio Gandarias, Jabier Gorostiza, Estanislao Guarrotxena, Mikel Hernandez Abaitua, Jaime Kortabarria, Zesareo Miangolarra, Jose Antonio Oar-Arteta, Juan Martin Pertika, Juan Ruiz de Larrinaga, Deunoro Sardui, Gabino Seijo, Laura Uruburu, Gotzon Urrutia eta Jose Maria Zabala-

Arana. Ahaztu ezinezkoa da, baita ere, espetxean dagoen Karlos Gorrindo itzultzailea. Ez dira asko, benetan, baina euskara ernaminean jartzeko beste bai. Guzti hauei eskerrak eman behar dizkiet eta eman behar dizkiegu, zinez.

II

Euskaltzaindiak 1981.eko Urtarrilaren 24an onartutako Barne Erregelaren 44. artikulua dioenez, euskaltzain berriak zaharraren (zeinen ondoko bezala sartzen den) aipu edo oroitzapena egin beharko du. Begi hutsez, Juan Gorostiaga Bilbao jaunaren aipamena egin beharrean naukazue, entzuleok. Baina araudia beteaz batera, gogo beroz beteko dudala eginkizun hau zin egiten dizuet. Gorostiaga euskaltzain jauna Bilbon hil zitzaizun 1988.eko Ekainaren 7an eta haren hutsunea betetzeko euskaltzain hautatua izan nintzen Donostian urte bereko Urriaren 28an. Orduan leporatu nuen lehen aipatu ziri eta saria, hots, karga eta kargua.

Aspalditik ezagutzen nuen Juan Gorostiaga apaiza. Arkeologiaz arduratzen nintzen garaian zen. Joxe Migel Barandiaran-ekin Atxetako haitzuloan hondalanetan nenbilerarik, Juan Bautista Merino Urrutiarekin ere haizerrotak zirela eta ikerketa batzu burutu nituen. Geroxeago, 1966an, Gorostiagaren *Flaviobriga, hoy Forua-Gernika* lana irakurri nuen eta gaia, nola ez, neretzat interesgarria zenez, gutunetan hasi ginen biok. Beragaz Getxon egoteko parada izan nuen, ez nahi nuen besteko astitsua, baina bai gizon jakintsua eta kezkatua zela ikusteko askia. Ezebilen ezeginean gizona, paper artean su ta gar baizik.

Deustun jaioa zen 1905.eko Martxoaren 5ean. Durangoko Jesulagunen ikastetxean egin zituen lehen ikasketak eta Comillas-en burutu, Teologiazko Lizenziatura bertan amaituz. Apaiztu ondoren Erromara joan zen Idazki Santuak eta Asiriologia ikasketa bereziak ikertu eta meneratuz. Handik hona itzuli berria zelarik, euskaltzain urgazle izendatu zuten orduko euskaltzainek 1932.eko Urtarrilaren 29an. Izendapena eta lankidetzat bateratsu etorri ziren, 1933.eko **Euskera** agerkarian bere lehen lan bat ikusten bait dugu, landu berria zuen arloa eta euskara bateratuz: *El euskera y el sumero*. Hurrengo urtean, agerkari berean eman zigan hizkuntzaren arkeologiaz zerikusirik daukan lan bat, hots, *El testimonio de la lengua en la prehistoria*. RIEV eta beste aldizkari batzuetan ere parte hartzen hasi zen gerra aurrean.

Baina hodei mordo beltzak astrapalaka heldu zirenean erbestera joan beharrean aurkitu zen 1937.eko Ekainean Santanderetik Bordelera eta hemendik Donibane Garazira ihes eginik. Hemen, Iñaki Azpiazu eta Alberto Onaindia apaizekin talde bat osotuz, desterruan zeuden apaizentzat *Anaiak* aldizkaria sortu zuen, hizkuntza ikerlanetan ere jarraituz. "Euzko Enda" aldizkarian honako hauek eman zizkigun 1939an: *Intérès*

histórico de la lengua vasca, Literatura primitiva vasca, El nombre de la Patria, Los nombres vascos y el concepto de la Divinidad, La semana vasca y la medición del tiempo. Baina lanaro hau ere amaitu zitzaion 1940.eko Maiatzaren 20an, Munduko Lehen Gerraren eraginez Cubara jo behar izan zuenean. Ameriketara 10 urtez bizi izan zen, gehienak, 1943an hasita, Mexikon eman zituelarik, Tekiskiapan parrokiari indioekin apa-puan bizirik.

Herriratu zenean, Altuberren ordezkari izendaturiko Pablo Zamarripa euskaltzaina 1950.eko Abuztuaren hil zen, eta hutsune hau betetzeko, Azkue, Krutwig, Seminario de Rojas eta Lekuona euskaltzainek Juan Gorostiaga izendatzea proposatu zuten. Urte bereko Abenduaren 29an egin zen bileran onartua izan zen proposamena eta Gorostiaga euskaltzain oso izendatua, Zamarripa bezala Altuberren ordezkaria zelarik. Handik lau hilebetera, 1951.eko Apirilaren 28an irakurri zuen Bilbon sarrera hitzaldia, udaletxeko batzar-gela nagusian, gai hau erabili zuelarik: *Bizkaiko edestia toki izenen bidez.* Nazario Oleagak eman zion erantzuna, bertan bilduta zeudelarik Azkue, Bonifazio Etxegarai, Etxaide, Irigarai, Krutwig eta Oleaga, euskaltzainak, eta Manterola, Arrutza, Garro eta Villasante urgazleak. Euskaltzain izendatuaz batera, Liburuzain ere hautatua izan zen, honetan ere haren tokia betetzen dudalarik.

Liburugintzan eman zituen hurrengo urteak: *Epica y lírica vizcaina antigua* (1952), *Vocabulario del refranero vizcaino de 1596* (1953), *Historia de la Anteglesia de Guecho* (1953), *Antología de poesía popular vasca* (1955). Azken hau kaleratu orduko, Ameriketako Estatu Batuetara iker bidaia bat egin zuen, 1954.eko Irailaren 25ean abiatuz. Handik itzulita, berriz murgildu zen euskararen ikerketetako uretan. *Juan Antonio Mogel eta historia aurreko Espainia* (1960) izan zen **Euskera** agerkarian eman zigun hurrengo lana. Baina 1963an, Bizkaiko euskaltzainaren izendapenak zirelata sortu ziren tirabirengandik, Azaroan egin zen bileran, euskaltzain izateari uko egin zion. Arazoak konpondu omen ziren, eta 1966an berriz bileretara etortzen hasi zen, eskuartean *Diccionario etimológico vasco* zeramalarik.

Eusebio Erkiaga lagunminak Lekeition, 1973.eko Azaroaren 11an, bere sarrera hitzaldia egin zuenean, Juan Gorostiagak eman zion erantzuna. Eta arrezkero ez zen bileretan azaltzen. Baina Euskaltzaindiak Plaza Barriko egoitza Diputazioetik eskuratu zuenean, Nazario Oleagaren jaiotzaren mendeurrena bertan ospatuz, han agertu zitzaigun Gorostiaga jauna 1984.eko Uztailaren 24an. Mahaikide izan ginen une hartan, ni Sebastian de la Gandara euskal idazle gernikarraren berri ematen eta bera *Nazario Oleaga euskaltzain zenaren oroimenez* txostena irakurtzen. **Euskera** agerkarian agertu zen lantxo hau (1984-2) eta baliteke Gorostiagak argitaratu emandako azken lana izatea. Orduan agurtu nuen azkenengoz ia hogeitaz urte lehenagotik ezagutzen nuen euskaltzaina.

Nonbait irakurri dut Azkueren liburutegiaren zati bat Parisen zeukala Gorostiagak. Berak elkarrizketa batetan emandako albistea dugu hau. Eta Azkue Bibliotekaren ardura, oraingoz behintzat, leporatuta daukateenez, zertan den arazo hau jakin nahiko nuke. Baliteke Enrike Gorostiaga bere anaiak honetaz zeozer jakitea eta argibide bat emango baligu eskertuko genioke.

Bilbon hil zen Juan Gorostiaga Bilbao euskaltzaina lehen esandako datan. Hurrengo egunean eratu ziren hiletak Getxoko San Nikolas Parrokiari, 25 apaizen artean Karmelo Etxenagusia, Elizbarrutiko Bikarioa eta euskaltzain urgazlea meza emailde zelarik. Han ginen Villasante, Euskaltzainburua, Irigoien eta San Martin, euskaltzainak, Jon Bilbao ohorezkoa eta Akesolo, Kintana, Oleaga eta Zearreta urgazleak. "Biotz Alai" koralarren kantu ederrekin eman genion azken agurra. Gerokoa badakizue: aurrerantzean neuk bete beharko dut Gorostiagaren hutsunea.

Ezkerretatik eskumatara: Juan Luis Zusaeta Gernika-Lumoko Alkatea, Jean Haritscheihar Euskaltzainburua, Jose Antonio Arana Martija euskaltzain berria eta Jose Mari Satrustegi Idazkaria.

III

Parka egidazue orainarte hain luze ihardutea. Baina eskerronekoa nahi izateaz gain, Araudiak agintzen didana ere bete behar nuen eta hamar lerrotan esan nezakeena, begirunez edo onginihiaren eraginez, luze joan zait. Orain natorkizue nere gaiaren muina azaltzera, eta aspergarri samarra iruditzen bazaizue ere —arazo akademikoak sarri askotan halakoak bait dira— nere ikerketen ondorioa azaldu behar dizuet Euskaltzaindiaren historia osotzen joateko beharrezkoa da eta.

Umeak Parisetik datozela esaten da. Eta nere ume edo emaitza hau duela bost urte han ernaldua da. “Expolangues” deritzon mundu zabaleko hizkuntzen erakusketa bat antolatzen da urtero Parisen eta euskarari dagokionetik lehen erakusketa Euskaltzaindiak antolatu zuen bertan 1984an. Eguneko lan aspergaitza bukatu ondoren, Urtarrilaren 27an, gauerdian, Champs Elisées-etako L'Etoile kafetegian bildu ginen kafetxo bat hartuz solasaldian Jean Haritschelhar, Jose Luis Lizundia, Juan Jose Zearreta eta lauok. “Ville lumière” delakoak biztu zigun hala nolako argitxo bat eta euskaltzainen historia egitea bururatu zitzaigun. Lotsagarria izan arren, ez genekizkien euskaltzain izan diren guztien izenak eta are gutxiago nor noren ondoko izan zitekeen historian zehar. Euskaltzaindiaren agiri ofizialtan hainbat hutsune eta errakuntza agertzen dira eta berehala ikusi genuen, zaila izan arren, beharrezkoa zela lan hori burutzea.

Maiz gertatzen denez, halako asmoak gogo hutsetan geratzen dira, ofizialtasunik ez zaiolako ikerketari ematen eta hainbat eginkizun izaten ditugulako eskuartean. Gerra ondoko agiriak birargitaratuak ziren ordurako eta bazegoen argibiderik idazkaritzan, artxiboetara zuzenean jo gabe, lana burutzen hasteko. Baina erabaki ofizialik ez zegoenez, tarteka-marteka hasi nintzen, zaletasunez, Nerea Altuna sekretariaren laguntzaz, datuak biltzen. Zailtasunez beteko ikerlana iruditu bazitzaigun ere, gaitzagoa gertatu zen lanean hasi ondoren. Eragozpen, oztopo, zalantza, erantzun gabeko galderak, hutsune eta errakuntzak aurkitzen nituen ikerketaren hariari eusten nionean. Hara hemen horietako batzuren batzu:

1. Noiz behinean **Euskeran** azaltzen diren euskaltzainen zerrendetan, ez dira euskaltzain gisa agertzen izan ziren batzu, edo izendapenaren datak gaizki agertzen dira.
2. Bai artxiboan, baita ere argitaratutakoen artean, agiri batzu falta dira, maiz datak gaizki jarriak dira, deiturak ere txarto idatzita daudenez, euskaltzainak nahastuta agertzen dira.
3. Gerra ostean, gehien bat, izendapenak egiten direnean, ez da nor noren ondokoa den argitzen. Xehetasun ezaren problema hau handitzen da bizpauru batera izendatzen direnean, euskaltzainen arazoa ez bait da sarritan errespetatzen.

4. Lau, hamabi, hamazortzi eta hogeitalau izan dira historian zehar izan diren aulkiak. Baina gerra ostetik hasita, gehienetan, hamabi edo hamazortzi aulki betetzeko euskaltzain gehiago izan dira.
5. Izendapenetan ez da terminologia zehatz bat erabiltzen. Azkuek 1941an erdaraz ondo bereiztu bazituen ere *sucesor* eta *sustituto*, gero euskaraz *ondoko* edo *ordezko* ez dira erabili edo gaizki erabiliak izan dira hitzak. Ez ditut nik hitz hauek asmatu eta ez hitz-jokorik egin gutunetan eta agirietan agertzen baitira.
6. Euskaltzainen *hilezkortasuna* ez da beti errespetatua izan eta uko egin ondoren ez dakigu ondoko edo ordezko izan diren hurrengo izendatuak.
7. Barne Erregelak zatika edo oso-osoan aldatzen direnean, aldaketak onartuak izan direla agirietatik dakigu, baina sarritan ez dira aldaketen xehetasunak ematen ez eta artxiboan agertzen.
8. Sarrera hitzaldietatik jakin dezakegu nor noren ondokoa den, baina euskaltzain askok ez zuten sarrera hitzaldirik egin, edo ez zuten aurrekoaren aipamenik agertu.

Buruhauste hau nola konpondu ez nekien, benetan, eta zer egin ezean, geldi geldika irtenbideak aurkituko nituelakoan nengoen. Baina euskaltzaina izendatua izan ondoren eta gai hau sarrera hitzaldian aztertzea bururatu zitzaidanean, hariak lotzen berehala hasi behar nintzala ikusi nuen. Aita Villasantek sarrera hitzaldiari erantzuna ematea nahi nuenez, berari azaldu nion gogoetan nerabilen asmoa, oraindik Euskaltzainburua zelarik. Gero, Abenduaren 30ean Jean Haritschelharek kargu hau hartu zuenean, honi ere aurkeztu nion nere asmoa, biek onartu zutelarik gaia eta azken honek pozik gainera, berau ere haziaren ereile izan bait zen Parisen.

Nere ikerketen ondorioak adierazteko, aulkien historia egitea egokia goa zela euskaltzainena baino pentsatu nuen. Gainera, Plaza Barriko Egoitza berrian 24 aulkidun mahai bat izango dugunez, zenbakika zein nori dagokion erabakitzea interesgarria izango litzatekela uste izan nuen. Eta hala eskema bat burutu nuen, non aulki bakoitzean nor eseri den, nere eritzi argalean, adierazten nuen. Billabonan Maiatzaren 25ean egin genuen bileran euskaltzainen artean banatu nuen nere eskema hori, idatziz oharrak diezazkידaten eskatuz. Egia esan, idazki bakar bat eskuratu dut, Juan San Martin euskaltzainarena. Hitzez ere ohar batzu egin zizkidan Euskaltzainburuak, eta berak eskatutakoaren arauera, *Hurbiltze bat* gehitu diot hitzaldiaren izenburuari, zalantza argitu gabeak eta argitu ezinak behar bada diralakoan ados nator eta. Behin behinekoa da, beraz, nere ikerketaren ondorioa, baina abiapuntu bat dela ez du inork ukatuko, orain arte gai honetaz egiten den lehen lana baita.

IV

Eusko Ikaskuntzak Oñatin 1918an antolatu zuen I. Biltzarrean —III.a Gernikan eratu zen 1922an— sortu zen Euskaltzaindia eta Irailaren 5ean izan ziren izendatuak bertan lehen lau euskaltzainak: Resurrección María de Azkue, Luis Eleizalde, Julio de Urquijo eta Arturo Campion. Hamabi euskaltzainen kopurua finkatzen zuen Araudia onartu ondoren, hurrengo urtean, hots, 1919.eko Irailaren 21ean, beste zortziak izendatuak izan ziren: Txomin Agirre, Pierre Broussain, J. Blaise Adema, Ramon Intzagarai, Jose Agerre, Juan Bautista Eguzkitza, Erraimun Olabide eta Pierre Lhande. Beraz, Bizkaitik lau, Gipuzkoa, Nafarroa eta Laburditik bina, eta Araba eta Zuberotik bana.

Urte berean sortu zen lehen arazoa: Ademak uko egin zion izendapenari eta erabaki hau errespetatuz ondorengo bat izendatu zuten 1919.eko Urriaren 5ean: Martin Landerretxe. Hurrengo urtean, 1920an, beste hiru ondorengo aukeratu beharrean aurkitu ziren euskaltzainek. Txomin Agirre, ondarrutarra, Urtarrilaren 20an hil zenez, Gernikan bizi zen Seber Altube izendatu zuten Ekainaren 22an; Broussain ere Apirilaren 20an hil zenez, Georges Lacombe izan zen izendatua Uztailaren 23an; egun berean Intzako Damaso izendatua izan zen Agerreren ondorengo, azken hau Sevillara joan zenez, bileretan agertzen ez zelako. Hemen bai aukera aukeran datorkigula erdarazko atsotitza: “El que fue a Sevilla perdió su silla”. Hilezkortasunaren aurkako bi adibide ditugu hasiera hasieran: uko egiteko eskubidea onartu zioten Ademari, eta bileretan ez agertzeagatik Agerreren izendapena ezeztua geratu zen.

Luis Eleizalde 1923an hil zenean, Gernikan bizi zen Karmelo Etxegarai izan zen ondorengotzat izendatua; baina denbora gitxirako, 1925ean hil bait zen. Bonifazio Etxegarai anaiak bete zuen hutsunea. Martin Landerretxe ere 1930ean hil zen eta Jean Elissalde “Zerbitzari” izan zen ondorengo izendatua. Beste berririk gabe, 1936.eko gerrara iristean hala zeuden banatuak Euskaltzaindiaren aulkiak:

1. Resurreccion Maria de Azkue
2. Bonifazio Etxegarai
3. Julio de Urquijo
4. Arturo Campion
5. Seber Altube
6. Georges Lacombe
7. Jean Elissalde
8. Ramon Intzagarai
9. Intzako Damaso
10. Juan Bautista Eguzkitza
11. Erraimun Olabide
12. Pierre Lhande

Gerrak gelarazi zituen Euskaltzaindiaren lanak eta bilerak. Arturo Campion 1937an hil zen eta Juan Bautista Eguzkitza 1939an. Beste hiru euskaltzain atzerrira joan beharrean aurkitu ziren: Seber Altube Pabera, Intzako Damaso Chilera eta Erraimun Olabide Toulouserak. Bestalde, Espainiako gerra amaitu ondoren, I. Munduko Gerra hasi zen eta Iparraldeko euskaltzainek ezin ziren Hegoaldekoekin bildu. Egoera benetan larria zen Euskaltzaindiaren iraupenerako. Baina Azkuek, burua urratuz, ekinalean jarraitzen zuen bere Akademia zuzpertz nahian eta Bizkaiko Diputaziotik lortu zuen dirulaguntza bat berriz lanean hasteko. Hara zer diotson Urquijori 1941.eko Otsailaren 6an:

Carísimo amigo: Tengo el placer de darte una noticia que sin duda es muy de tu agrado. Dos veces han estado en esta oficina tres miembros de la Junta de Cultura de esta Diputación: los señores Areilza, Merino Urrutia e Igartua.

Me expusieron su proyecto de dar nueva vida a esta Academia. Y últimamente me visitó el segundo para decirme que ponían a nuestra disposición cinco mil pesetas anuales. ¿No podrías tú conseguir que tome igual acuerdo la Junta de Cultura de esa Diputación?

Ahora voy a exponerte (a Intzagarai podrías darle cuenta de esto por teléfono) el plan que se me ocurre.

1.º Reunirnos cada dos meses, un mes aquí y otro ahí, exceptuando los de verano.

2.º Elegir como sucesor de Campion al P. Iraizoz, residente en Lecaroz; y a Nazario Oleaga, residente en Bilbao, como sucesor de Eguzkiza.

3.º Elegir como sustituto de Altube a Zamarripa de Bermeo.

4.º ¿Quiénes podrían ser nombrados como sustitutos de Olabide, Intza y Echeagaray?

5.º Dedicarnos a terminar el Diccionario en preparación y a publicar nuestra Revista.

A los señores de que antes hablo les pregunté si podrían como antes tomar parte en nuestras reuniones los tres académicos vasco franceses. Y me dijeron que por lo menos por ahora no.

Gauza bitxi asko erakusten dizkigu Euskaltzaindiaren historiarako gutun honek; bat azpimarratuko nuke. Lehen esan dudana bezala, Azkuek oso ondo bereizten ditu hildakoen ondokoak (sucesores) eta atzerriratuak ordezkokoak (sustitutos). Iraizozek ez zuen Campionen ondorengoa izatea onartu, Kaputxinoen Ordenak ez bait zion uzten "euskararen arazoetan sartzen". Oleagak bai onartu zuen proposamena, eta Eguzkitzaren ondoko izan zen izendatua Apirilaren 28an. Egun berean, Iraizozen

ezezkoa ikusi zutelarik, Juan Carlos Guerrak onartu zuen Campionen hutsunea betetzea. Atzerriratuen kasuetan, Bonifazio Etxegaraien ordezkorik ez zuten izendatu, nohiz behinean bileretara Madridetik zetorrelako. Zamarridak onartu zuen Altuberen ordezkotzatea eta Intzaren ordezkotzatea Eladio Esparza izendatu zuten Oleaga eta Guerrarekin batera. Hurrengo hilean Aingeru Irigarai izan zen izendatua; Azkuek proposamena egiten zion gutunean ez da noren ordezkotzatea esaten, baina argi daukagu Olabideren hutsune bakarra zegoela bete gabe eta haren ordezkotzatea hartu zuen Irigarai.

Egoera politikoari atxeki behar zaion gauza bitxi bat gertatu zen sasoi hartan. Euskaltzaindiak iraun zezan ematen zitzaion baimena eta dirulaguntzaren trukez, Bizkaiko Kultur Batzordearen idazkaria zen Francisco de Igartuak, 1941.eko Otsailaren 21eko gutun batetan, zera inposatzen zion Azkueri: "...se han tomado varios acuerdos: 1.º Designar para formar parte de esa Academia al miembro de esta Junta Dn. Juan de Irigoyen". Hamabi aulkiak baterik zeudenez, hiru gainera ordezkotzatekin gehituak, Diputazioak inposatutako Juan de Irigoyen euskaltzainak ez zuten ez ondorengo ez ordezkotzatez. Beraz, araudiz kanpo edo aurkako 13. aulki bat, aulki politiko bat, jakina, sortu zen. Beraz, hau dugu 1941.eko egoera:

<u>Aulkia</u>	<u>Euskaltzaina</u>	<u>Zenbatekoa</u>
1	Resurrección M. Azkue	1
2	Bonifazio Etxegarai	2
3	Julio de Urquijo	3
4	Juan Carlos Guerra	4
5	Seber Altube (atzerrian)	5
	Pablo Zamarrida (ordezko)	6
6	Georges Lacombe	7
7	Jean Elissalde	8
8	Ramon Intzagarai	9
9	Intzako Damaso (atzerrian)	10
	Eladio Esparza (ordezko)	11
10	Nazario Oleaga	12
11	Erraimun Olabide (atzerrian)	13
	Aingeru Irigarai (ordezko)	14
12	Pierre Lhande	15
13	Juan de Irigoyen	16

Araudiaren arauera 12 aulki ofizialak betetzeko 15 euskaltzain zeuden, hiru ordezkotzatez (Zamarrida, Esparza, Irigarai). Gerorako ahaztu behar ez den zehaztasuna da hau, eta ez nik asmatua, Azkueren proposamenean argi eta garbi agertzen baita "sustitutos" edo ordezkotzateak

zirela, hilezkortasunaren oinarria delarik gainera. Eta 13. aulki “politikoa” bete zuen Juan de Irigoyen kontutan hartuz, 16 euskaltzain ziren orduan. Olabideren ordezkatzek laster izan zuen bukaera, hurrengo urtean, 1942an, hil bait zen eta Irigarai “suplente”, “sustituto” edo ordezko izatetik titularrak izatera iritsi zen 11. aulkia beteaz. Juan Carlos Guerra ere 1941.eko Urriaren 2an hil zen eta Ignacio Maria Etxaide izan zen ondorengo izendatua 1942.eko Martxoaren 26an. Juan de Irigoyenek ere aspaldian ez zuen parterik hartzen eta 1947.eko Azaroaren 29an Federiko Krutwig euskaltzain izendatua izan zenez, haren ondorengo gisa etorri zitzaigula onartu behar. Urte berean hil ziren Lacombe eta Intzagarai.

Azkue oraindik bizirik zegoelarik eta Euskaltzainburua zelarik, Krutwigi agindu zioten Euskaltzaindia eraberritzeko proiektu bat presta zezala. Ordurako Esparzak bileretara etortzeaz uko egina zeukan eta honi ere, Juan de Irigoyeni bezala, euskaltzaingoari ezetza emateko zeukan eskubidea onartu zioten, baina kasu honetan ondorengoa izendatukeran beste “politiko” bat, nafarra hau ere, onartu zuten: Juan Migel Seminario de Rojas, Intzako Damaso bizirik zegoelarik, honen ordezko. Beraz, eraberritzeko proiektua Krutwigek 1949.eko Irailaren leian aurkeztu zuenean, hau zen egoera:

<u>Aulkia</u>	<u>Euskaltzaina</u>	<u>Zenbatekoa</u>
1	Resurreccion M. Azkue	1
2	Bonifazio Etxegarai	2
3	Julio de Urquijo	3
4	Ignacio M. ^a Etxaide	4
5	Seber Altube (atzerrian)	5
	Pablo Zamarripa (ordezko)	6
6	Hutsik	—
7	Jean Elissalde	7
8	Hutsik	—
9	Intzako Damaso (atzerrian)	8
	J. M. Seminario (ordezko)	9
10	Nazario Oleaga	10
11	Aingeru Irigarai	11
12	Pierre Lhande	12
13	Federiko Krutwig	13

Iparraldekoak bi bakarrik zeuden 13 aulkietan (Elissalde, lapurterra eta Lhande, zuberotarra) eta euskara literarioaren batasunerako lapurterra proposatzen zuenez Krutwigek, eta ez *Gipuzkera osotua* Azkuek bezala, hamazortzira euskaltzainen kopurua —eta aulkiak, jakina— gehitzea proposatu zuen. Lacomberen hutsunea, hau da 6. aulkia, Pierre Lafittek betetzea eskatzen zuen, eta 18ra iristeko izen hauek proposatu zituen:

14. Henri Gavel
15. Rene Lafon
16. Jean Saint-Pierre
17. Louis Dassance
18. Hauetariko bat: Dufau, Moulier, Arotzarena edo Eppherre.

Proposamenaren gehiengoa onartua izan zen 1949.eko Irailaren 30ean. Lafitte onartua izan zen Lacomberen ondoko, eta Intzagaraik hutsik utzi zuen 8. aulkia betetzeko Manuel Lekuona izan zen izendatua. Zamarripa eta Seminario, ordezeko izan arren, euskaltzainak zirenez, beste hiru izendatu behar ziren eta azkenean Lafon, Saint-Pierre eta Dassance izan ziren hautatuak. Beraz, Krutwigek proposatutakoa onartu ondoren, hala geratu zen hamazortzi euskaltzainen zerrenda:

<u>Aulkia</u>	<u>Euskaltzaina</u>	<u>Zenbatekoa</u>
1	Resurreccion M. Azkue	1
2	Bonifazio Etxegarai	2
3	Julio de Urquijo	3
4	Ignacio M. ^a Etxaide	4
5	Seber Altube (atzerrian) Pablo Zamarripa (ordezko)	5 6
6	Pierre Lafitte	7
7	Jean Elissalde	8
8	Manuel Lekuona	9
9	Intzako Damaso (atzerrian) J. M. Seminario (ordezko)	10 11
10	Nazario Oleaga	12
11	Aingeru Irigarai	13
12	Pierre Lhande	14
13	Federiko Krutwig	15
14	Rene Lafon	16
15	Jean Saint-Pierre	17
16	Louis Dassance	18

Bizkaikoak 6 ziren, Lapurdikoak 5, Gipuzkoakoak 3, Nafarroakoak 3 eta Zuberokoa 1. Izendapenaren, eta ondorengo sailkapenaren aurka laster sortu ziren kritika zorrotzak, esate baterako, Nikolas Ormaetxea "Orixe"k *Gernika* aldizkarian (1949, Abendua) idatzi zuena, gipuzkerako kopurua gehitzearen alde. *Euzko Gogoak* ere bere eritzia eman zuen (1951, Ibeltza-Otsaila) Isaka Lopez Mendizabal falta zela salatuz, eta Lafon atzeritarraren ordez Moulier izendatu behar zale gomendatuz. Azken honen kasua laster konpondu zen, Saint-Pierrek 1951an hil zenean utzi bait zion aulkia. Bestalde, Zamarripa 1950ean hil zen eta urte bereko Abenduaren 29an honen ondorengo, eta Altuberen ordezeko, Juan Goros-

tiaga izan zen izendatua. Urquijo ere 1950ean hil zen eta bere hutsunea betetzeko 1951.eko Irailaren 28an Luis Villasante izan zen hautatua. Azkenik, Azkue handia 1951.eko Azaroan hil zen eta 1952.eko Ekainaren 27an Luis Mitxelenak bete zuen hutsunea eta lehen aulkia. Bizkaiari kendu zitzaiola aulki bat salatu beharko dugu bizkaitarrok Gipuzkoaren alde.

Ignacio Maria Etxaide Euskaltzainburu zelarik, 1954.eko Abuztuaren 27an onartua izan zen Euskaltzaindia eraberritzen zuen Araudia. Honen arauera 24an finkatzen zen euskaltzainen kopurua, baina gehitzen ziren 6ak ordeko zirelarik. Hurrengo bileran, Irailaren 24an, zera esaten zuen erdaraz idatzita dagoen agiri batetan Euskaltzainburuak: “Con motivo de haber sido aprobados en la reunión anterior los nuevos estatutos y reglamento interior, se podrían cubrir hasta seis plazas de académicos numerarios suplentes”. Egun berean, hiru hautagai izan ziren proposatuak: Jose Maria Lojendio, Antonio Arrue eta Gregorio Maidagan. Baina azken honek ez zuen izendapena onartu eta Urriko bileran Lojendio eta Arrue izan ziren izendatuak “euskaltzain-orde” gisa.

Bonifazio Etxegarai 1956ko Gabon egunez hil zen eta haren ondorengo, 1957.eko Ekainaren 20an, Nikolas Ormaetxea “Orixe” izan zen izendatua. Pierre Lhande ere 1957an hil zen eta zuberotar bakar honen aulkia Guillaume Eppherre zuberotarrak bete zuen 1958an. Jules Moulier “Oxobi” ere 1958an hil zenez, Pierre Narbaitz kalonjea izan zen ondoko hautatua 1960.eko Urtarrilaren 29an. Baina izendapena onartu arren, ez zen bileretara etortzen eta azkenean euskaltzaingoari uko egin zion Narbaitzek eta 1962.eko Uztailaren 27an —atzo bete ziren 27 urte— Jean Haritschelhar izan zen ondoko izendatua. Egun berean, Elissalderen heriotzaz 1961ean hutsik geratu zen aulkia Jean Diharce “Iratzeder”ek bete zuen.

Baina hirurogeiko hamarraldi honetan gauza zalantzarriak gertatu zirenez, komeni zaigu aurreragotik haria hartzea. 1961.eko Urriaren 27ko bileran Hegoaldeko euskaltzain hauek, hots, Krutwig, Mitxelena, Arrue, Irigarai eta Villasantek zeuden hutsuneak betetzeko (“Orixe”, Elissalde eta Narbaitz) bi izen proposatu zituzten: Jon Mirande, espresuki Elissalderen ondoko gisa, eta Diharce, noren ondoko aipatu gabe. Ez zetozen ados Iparraldekoak eta urte bereko Abenduaren 21ean Lafitte, Eppherre eta Dassancek Haritschelhar proposatu zuten Oxobi/Narbaitz-en ondoko eta Lartzabal Elissalderen hutsunea betetzeko. Hurrengo bileretan ez zen ezer erabaki; baina 1962.eko Apirilaren 27an Mirandek uko egin zion bere alde egindako proposamenari eta hutsik zeuden bi aulkiak betetzeko hiru hautagai geratzen ziren: Diharce, Haritschelhar eta Lartzabal. Azkenean, esan dugunez, Diharce eta Haritschelhar izendatu ziren Elissalde

eta Oxobi/Narbaitz-en aulkiak hartzeko. Azaroko bileran, kargu berriak hautatu behar zirenez, hutsuneak (“Orixe”, Etxaide, Oleaga) bete behar zirela lehenago gaztigatu zuen Mitxelena. Hau zen orduan euskaltzainen egoera:

<u>Aulkia</u>	<u>Euskaltzaina</u>	<u>Zenbatekoa</u>
1	Luis Mitxelena	1
2	<i>Hutsik</i> (“Orixe”)	—
3	Luis Villasante	2
4	<i>Hutsik</i> (Etxaide)	—
5	Seber Altube (jadanik Gernikan)	3
	Juán Gorostiaga (ordezko)	4
6	Pierre Lafitte	5
7	Jean Diharce “Iratzeder”	6
8	Manuel Lekuona	7
9	Intzako Damaso	8
	J. M. Seminario (ordezko)	9
10	<i>Hutsik</i> (Oleaga)	—
11	Aingeru Irigarai	10
12	Guillaume Eppherre	11
13	Federiko Krutwig	12
14	Rene Lafon	13
15	Jean Haritschelhar	14
16	Louis Dassance	15
17	Jose Maria Lojendio	16
18	Antonio Arrue	17

Hiru ziren hutsik zeuden aulkiak: “Orixe”rena (nafarra), Etxaiderena (giputza) eta Oleagarena (bizkaitarra). Baina beste lau euskaltzain izendatzeko aukera ere bazegoen 24 kopurura heldu arte. 1963.eko Urtarrilaren 25ean egin ziren proposamenak. Iparraldeko Eppherre, Dassance eta Lafittek lehengoan aulki gabe geratu zen Lartzabal proposatu zuten, Etxaide gipuzkoarraren tokia hartzeko, dirudienez. Oleaga bizkaitarraren aulkia betetzeko Eusebio Erkiaga proposatu zuten Krutwig, Gorostiaga eta Altubek, eta aulki bera hartzeko Alfontso Irigoien proposatu zuen Villasantek. Botuetara jota, hirurak (Lartzabal, Erkiaga eta Irigoien) izan ziren hautatuak eta “Orixe”rena betetzeko Jose Maria Satrustegi izan zen izendatua.

Hurrengo Otsailaren 22ko bileran ez zen aurreko agiria onartu eta ezezean geratu ziren izendapenak. Baina Oleagaren aulkia betetzeko, Erkiagaz gain, Lino Akesolo ere proposatu zuten Gorostiaga, Krutwig, Altube, Lafitte eta Eppherrek, hurrengorako utziz erabakia. 1963.eko Apirilaren 5ean, Erkiaga eta Akesoloz gain, berriz agertu zen Irigoien

izena, baina botuetara jo eta Eusebio Erkiaga eta Lino Akesolo, biak, izan ziren izendatuak. Apirilaren 26an egin zen beste bilera batetan Erkiaga eta Akesolo euskaltzain oso gisa agertu ziren eta Satrustegi, Irigoien eta Lartzabal urgazle gisa, Maiatzeko Sean Beloken egin zen bileran agertu ziren bezala. Hemen, Beloken, "Iratzeder"en sarrera hitzaldia egin zen egunean, Alfontso Irigoien, Jose Maria Satrustegi eta Piarres Lartzabal izan ziren euskaltzain oso izendatuak. Satrustegik "Orixe"ren aulkia hartuko zuen, Lartzabalek, nahiz eta euskalkien arazoa bete ez, Etxaiderena, eta Irigoienek 20. aulki berria estreinatuko zuen. 19. aulkia Akesolori zegokion, Erkiagak Oleagaren 10.a bete bait zuen. Nere hipotesi batetan sartzen da ondorengotze guzti hau, agirietan ez baita esaten nor noren ondoko izendatua izan zen.

Seber Altube Gernikan hil zen 1963.eko Abuztuaren 27an eta aspaldianik ordezko zen Juan Gorostiagak titulartzat hartu zuen 5.aulkia. Baina Azaroaren 7ko gutun batetan Akesolo, Erkiaga eta Gorostiagak uko egingen zioten euskaltzaingoari. Azken biak berriz bileretara etortzen hasi ziren, baina Akesolo urgazle gisa geratu zen. Beraz, 1963 urteko azken egunetan hau dugu Euskaltzainen egoera:

<u>Aulkia</u>	<u>Euskaltzaina</u>	<u>Zenbatekoa</u>
1	Luis Mitxelena	1
2	Jose Maria Satrustegi	2
3	Luis Villasante	3
4	Piarres Lartzabal	4
5	Juan Gorostiaga	5
6	Pierre Lafitte	6
7	Jean Diharce "Iratzeder"	7
8	Manuel Lekuona	8
9	Intzako Damaso	9
	J. M. Seminario (ordezko)	10
10	Eusebio Erkiaga	11
11	Aingeru Irigarai	12
12	Guillaume Eppherre	13
13	Federiko Krutwig	14
14	Rene Lafon	15
15	Jean Haritschelhar	16
16	Louis Dassance	17
17	Jose Maria Lojendio	18
18	Antonio Arrue	19
19	Lino Akesolo (uko eginda)	20
20	Alfontso Irigoien	21

Lapurtarren alde desorekatu zenez euskaltzainen kopurua 1949an, bizkaitarrek izan zuten lehentasuna 1963ko izendapenetan. Beraz, urte

honen bukaeran sei ziren lapurtarrak eta sei bizkaitarrak (Akesolo kontutan hartuz). Gipuzkoarrak, ostera, lau ziren, baita ere nafarrak eta betikoari jarraituz bat bakarra zuberotarra. Hogeitalauko kopurua betetzeko hiru falta ziren, 21, 22 eta 23. aulkiak beteko zituztenek, kontutan izanik Seminario de Rojas Intzaren ordezeko zela 9. aulkian. Urteak joan urteak etorri, ahaztuta zegoen euskaltzainen artean ordezkatzeko arazoa, bai gerra ostean atzerriratuen ordezekoena, baita ere 1954an, 18tik 24ra kopurua gehitzean, gainezko sei horiek Euskaltzain-orde gisa hautatuak zirela. Ez dut arrezkero agiririk ikusi non “status” hori ezeztatzen denik, nahiz eta tradizioz orain onartu behar usadioak legea egin duela eta gaurko denek euskaltzain osoak garala.

Baina ez tradizioz bakarrik zeren eta 1963.eko Abenduaren 27an egindako bileran zera onartzen da: “Araudiaren eraberritzea ontzat hartzen da, aurrerantzeko izendapenen berriei dagokionez, batez ere”. 1964.eko Ekainaren 26an egindako bileran zerbait argitzen zen honi buruz: “Euskaltzain behin izendatu danak, euskaltzain behar du iraun bizi daino, gerta ala gerta”. Bilera berean argitzen zuen Lojendiok “ez zeritzala ongi agertzen eztenari ordezekoa hautatzeari, ordezeko hori euskaltzain osoa bezainbatekoa bailitzake”.

Duela hogeitabost urte hartutako erabaki honek zera adierazten digu:

1. Ordurarte izandako ordezkapenak baliiodunak izan zirela eta aulki batetan titularra eta ordezekoa egotea onartzen zela.
2. Aurrerantzeko izendapenetan, beraz, 1964tik aurrera, euskaltzain izendatua bizi gutzirako izendatua dela.
3. Bileretara agertzen ez denari ez zaiola ordezkorik izendatu behar.

Baldintza hauekin egin ziren hurrengo izendapenak. Eta Gipuzkoako kopurua zen orain orekatu behar zena. Horregatik, 1964.eko Urriaren 30ean, Arrue, Lojendio, Mitxelena, Irigoien eta Villasantek hiru euskaltzain urgazle proposatu zituzten euskaltzain izendatzeko: Antonio Maria Labaien, Juan San Martin eta Antonio Zabala. Hirurak izan ziren izendatuak Abenduaren 18ko bileran. Baina, nola kokatu euskaltzain berri hauek aulkietan? Lino Akesolok hutsik utzi zuen 19. aulkia hauetarikoa batek bete behar zuen. Ene ustez, San Martin jaunak, Debarrukoa zenez, bete behar zuen bizkaierari zegokion hutsunea, 19. aulkia hartuz. Eta Labaien eta Zabalak estreinatu zituzten 21 eta 22. aulkiak. Hurrengo urtean, 1965.eko Abuztuaren 27an, 23. aulkia estreinatzeke izan zen izendatua Jose Migel Barandiaran.

Seminario de Rojas, Intzaren ordezeko zena, 1968an hil zen. Honen ondorengo beste nafar bat izan zen hautatua urte bereko Abenduaren 4an, Polikarpo Iraizoz. Baina lehen esandako baldintzen arauera, ez zen

oraingoan Intzaren ordezeko izendatu, euskaltzain oso baizik, 24. aulkia bete zuelarik. Ordutik honako izendapenek ez dute batere arazorik sortzen 1968 urteko azken egunetan normalizaturik geratu ziren Euskaltzaindiko aulkiak eta. Ikus dezagun bada orduko egoera:

<u>Aulkiak</u>	<u>Euskaltzainak</u>	<u>Zenbatekoa</u>
1	Luis Mitxelena	1
2	Jose Maria Satrustegi	2
3	Luis Villasante	3
4	Piarres Lartzabal	4
5	Juan Gorostiaga	5
6	Pierre Lafitte	6
7	Jean Diharce "Iratzeder"	7
8	Manuel Lekuona	8
9	Intzako Damaso	9
10	Eusebio Erkiaga	10
11	Aingeru Irigarai	11
12	Guillaume Eppherre	12
13	Federiko Krutwig	13
14	Rene Lafon	14
15	Jean Haritschelhar	15
16	Louis Dassance	16
17	Jose Maria Lojendio	17
18	Antonio Arrue	18
19	Juan San Martin	19
20	Alfontso Irigoien	20
21	Antonio M. ^a Labaien	21
22	Antonio Zabala	22
23	Jose Migel Barandiaran	23
24	Polikarpo Iraizoz	24

Ordutik honako historiak ez du batere problemarik, banan banan, zenaren ondoren izendatua izan bait da hurrengoa:

Mitxelena	1988	Sarasola
Lartzabal	1987	Peillen
Gorostiaga	1988	Arana
Lafitte	1985	Charritton
Lekuona, M.	1987	Lekuona, J. M.
Intza	1987	Zabaleta
Irigarai	1984	Salaburu
Eppherre	1975	Davant
Lafon	1975	Larre

Dassance	1976	Hiriart-Urruti
Lojendio	1980	Altuna
Arrue	1977	Knörr
Iraizoz	1980	Ondarra

Beraz, une honetan Euskaltzaindia osotzen dugun euskaltzainok, aulkika eta izendapenaren data emanez hauok gara:

<u>Aulkia</u>	<u>Euskaltzaina</u>	<u>Data</u>
1	Ibon Sarasola	1988.1.29
2	Jose Maria Satrustegi	1963.5.18
3	Luis Villasante	1951.9.28
4	Txomin Peillen	1988.3.27
5	Jose Antonio Arana	1988.10.28
6	Piarres Charritton	1985.7.19
7	Jean Diharce "Iratzeder"	1962.7.27
8	Juan Mari Lekuona	1987.12.18
9	Patxi Zabaleta	1987.3.28
10	Eusebio Erkiaga	1963.4.5
11	Pello Salaburu	1984.3.30
12	Jean Louis Davant	1975.2.28
13	Federiko Krutwig	1947.11.29
14	Emile Larre	1974.5.24
15	Jean Haristchelhar	1962.7.27
16	Jean Hiriart-Urruti	1976.7.30
17	Patxi Altuna	1980.7.31
18	Endrike Knörr	1977.2.26
19	Juan San Martin	1964.12.18
20	Alfontso Irigoien	1963.5.18
21	Antonio M. ^a Labaien	1964.12.18
22	Antonio Zabala	1964.12.18
23	Jose Migel Barandiaran	1965.8.27
24	Franzisko Ondarra	1980.7.31

Hamairugarren aulkia betetzen duen Federiko Krutwig dugu euskaltzainen Dekanoa, 42 urtetan bait da euskaltzain, eta ikusi dugunez, eragin handikoa Erakunde hau eraberritzeko arazoetan. Azken ordukoa neu naiz eta luzaro titulu hau eramatea nahi nuke gauden guztiok taldean euskararen alde lan egin dezagun. Ez nuke hitzaldi hau amaitu nahi nere poz handi bat agertu gabe: datuak biltzen nenbilela eta aulkien historia burutu ondoren Altubek izan zuen aulkia zegokidala ikusi nuenen "opari" gisa hartu nuen albiste. Altubekin hainbat harreman izan nituen atzerritik itzuli zenean, musikaz eta euskaraz, jakina. Haren eskuetatik jasotako hainbat liburu eta aldizkari ditut nere liburutegian.

Hemen ikusten ditudan batzuekin batera “Seber Altube Ikastola” sortu genuen 1966an eta hor alboan dagoen Auditorium-ari Altuberen izena jartzea lortu nuen geroxeago. Haren aulkian egotea, beraz, beste ziri bat da neretzat lanean etengabe jarraitzeko.

Urteka egindako historia honek ematen digu aulkien historia. Nik egindako hurbiltzeak, inoren aurkako argudiorik ez dagoen artean, zerrenda hau ematen dit:

1. Azkue, Mitxelena, Sarasola
2. Eleizalde, K. Etxegarai, B. Etxegarai, Nikolas Ormaetxea “Orixe”, Satrustegi.
3. Urquijo, Villasante.
4. Campion, Guerra, Etxaide, Lartzabal, Peillen.
5. Agirre, Altube, Zamarripa (ordezko), Gorostiaga (ordezko), Gorostiaga (oso), Arana.
6. Broussain, Lacombe, Lafitte, Charritton.
7. Adema, Landerretxe, Elissalde, Diharce.
8. Intzagarai, Lekuona, M., Lekuona, J. M.^a.
9. Agerre, Intza, Esparza (ordezko), Seminario de Rojas (ordezko) Zabaleta.
10. Eguzkitza, Oleaga, Erkiaga.
11. Olabide, Irigarai, Salaburu.
12. Lhande, Eppherre, Davant.
13. Irigoyen (Juan), Krutwig.
14. Lafon, Larre.
15. Saint-Pierre, Moulier “Oxobi”, Narbaitz, Haritschelhar.
16. Dassance, Hiriart-Urruti.
17. Lojendio, Altuna.
18. Arrue, Knörr.
19. Akesolo, San Martin.
20. Irigoien (Alfontso).
21. Labaien.
22. Zavala.
23. Barandiaran.
24. Iraizoz, Ondarra.

Honekin amaitzen dut. Entzun dezagun orain Aita Villasanteren erantzuna, nere hitzaldia baino askoz eroso, galant eta entzungarriagoa. Eta mila esker zuen eroapenagatik. Esan dut.